

MINNS DU RÖNNSUMAKEN

Detaljbeskrivning

Minns du rönnsumaken. Ester och Marta bor ensamma efter Alfs död, Esters make och Martas bror. Det är höst, det blåser och regnar, och Ester sitter och virkar på en lång, gul virkning. Det är Martas tur att göra i ordning te, och i köket ser hon till sin flaska – de har var sina som de beställer av brevbäraren och gömmer för varandra. Efter teet och efter att, som hon vet förgäves, ha bett Ester att spela på pianot, den där biten, går Marta upp på Esters rum för att ta rätt på var alla virkningarna göms undan. De väller ut ur en garderob, där det också hänger en röd remsa som en löpsnara. När hon så ska gå ner hör hon pianot. Sluta, skriker hon, och de båda omfamnar varandra. Vad ska vi göra?

Historien berättas av Marta, och det som hänt är att de båda kvinnorna vårdat Alf under hans sista sjukdom. Till slut orkade de inte längre utan slutade att ge honom medicin och vatten. Det fanns också en rivalitet om Alf, för förlovningen med Ester slog på något sätt sönder Martas värld och bröt kontakten med brodern, och vid sjuk-sängen fortsatte motsättningen. Antagligen blev Alf vanvårdad för att de inte släppte honom ifrån sig. Sommaren efter Alfs död sågade de tillsammans ned den stora rönnsumaken i trädgården, och det var då deras blickar möttes och all ondska stod klar för dem, och deras bevakning av varandra började. Nu belägrar samvetet huset som en samling skrapande, onda djur.

Vi sågade den alldeles jäms med marken. Vi hade tagit på oss gamla byxor och jackor och båda hade vi gummistövlar på fötterna. Jag minns att jag sågade och Ester höll i trädstammen. Sedan föll trädet och vi släpade bort det över gräsmattan. Vi slängde det på andra sidan diket som gränsar till tomten. Den sommaren klippte vi gräsmattan, men vi hade ingenting i växthuset. Där ställde vi Alfs säng. Det var länge sedan jag var in dit, förr brukade jag gå in dit och sätta mig på sängen och andas in doften av gammal jord. Det kändes så lugnt därinne. Jag tänkte... ett tag tänkte jag att jag skulle flytta dit. Men det gick ju inte, det var ju bara ett gammalt skjul.

Men det var då när våra blickar möttes. De träffade rakt in som ett rakblad. Det fanns så mycket ondska där då. Hela huset, allting som skulle gås igenom. Och för varje skåp, varje låda, bevakade vi varandra. Ester verkade rädd för att jag skulle ta ifrån henne någonting. Jag gömde en av Alfs skjortor bland mina kläder. Till slut gav vi upp, vi orkade inte, så vi lät allting vara kvar som det var. Kostymer och överrockar, ibland hittar jag toaletsaker i skåpen, gamla rakhyvlar, en flaska rakvatten, en trasig spegel...

Såsom träd. Under långa år har Sofia setat inspärrad i den lilla, ensliga stugan med sin patriarkaliske, vansinnige målare till make. Han hindrade hennes nära att ta kontakt, han slog sönder radion, han tog hennes böcker, och han tvingade henne att gå naken, som han själv. Ingen ska hitta dem – såsom träd skola vi vara. Först hade de vistats i staden, men så hade något hänt, och han hade tagit henne hit. Nu har hon fått brev från systemen och modern, det första på fem år, och mannen går allt mer in i katatoni. Sofia lägger sig intill honom och tänker – varför kommer de inte? Så hittar man dem och måste bända dem från varandra.

Pappas flicka. Louise bor ensam. Hon ligger och stirrar på fuktfläcken i taket tills den får liv, och först när det blivit mörkt handlar hon mat. Hon sitter där och äter korv med blicken i kokboken och ringer till sin döde far – jag önskar du kunde se mig, jag har blivit stor nu. Hon hade växt upp med fadern och hans nya kvinna Gertrud, och det är Louise som ska ge honom kompensation och bli något stort. Självt är han nämligen fullständigt handlingsförlamad efter att hustrun lämnade honom för ett nytt liv med en ny man. Louise minns hur hon kom av sig vid skolavslutningen när fadern på första bänk harklade sig vid ”Din moder månde sörja...”, och hon minns de två veckorna när Gertrud var bortrest. Hur hon lagade mat medan fadern läste ur kokboken som han och modern köpt tillsammans. Och hur de gick på restaurang och han blev alldeles för full. Snart fick fadern en hjärnblödning, och till slut orkade inte Gertrud längre utan

ville ha avlastning. Men då kommer Louise rusande och Gertrud ryggar, faller och slår huvudet i elementet. Två år skötte Louise fadern själv, sedan fick han en hjärtinfarkt och fördes till sjukhus. När han vände bort huvudet vid ett besök slutade hon att gå dit.

Hoppet. Robban ska tävla i simhopp inför alla sina kamrater, han har tränat och han har varit kaxig, men nu, när stunden närmar sig, knyter sig allt. Han låser in sig på toaletten fullständigt skräckslagen, och tränaren kan med knapp nöd locka ut honom därifrån. Men hoppet blir perfekt och alla jublar. Ändå sköljer besvikelsen över honom inför den plötsliga insikten att man måste vara segrare, annars är man ingenting.

Agnes. Gerda ligger på sjukhus intill den avskydda fru Jonsson. Hon sluter sig till sköterskan Agnes men tycker mindre bra om Ruth. Fru Jonsson får ibland besök av sin man och Gerda någon gång av sin son Arne, som hon ljuger ihop en karriär åt. Mest bekymrad är hon över att man ska ta hennes organ till vetenskapliga experiment, och vid ett tillfälle gömmer hon sig under sängen när matvagnen kommer lastad, som hon tror, med hemska verktyg och instrument. Hon vill allra helst att Agnes ska lägga sig i sängen och värma henne. Mot slutet ligger hon och dör, och till sist kommer Agnes, kryper ner, lägger vingen om henne och lyfter henne ned i båten som driver mot havet. Berättelsen består till stor del av Gerdas fragmentariska erinringar om det förgångna. Barndomen, modern och fadern, skoltiden, vuxenlivet med Bertil som gick ifrån henne. Kärleken och ångesten och oförmågan att nå fram.

Dotty. Mannen, jagpersonen, stiger ut i kylan i månljuset, hämtar isborren och går ner mot bäcken men återvänder omedelbart till stugan och matresterna och flaskorna. Han halsar vin ur en och går in till Dotty. Han rättar till henne och hon är kall och hon svarar inte. I tankarna återvänder han dels till det lyckliga året och sommaren, när de gick hand i hand, och hon lade Jörgen till bröstet. Dels till gårdagens färd upp till den lånade stugan och försöket att kanske ha det bra igen. Men Dorothea var av och till mycket ur balans. Hon ville vända tillbaka, hon kom med anklagelser, och hennes ögon uttryckte hat. Där de stod vid fönstret och blickade ut mot månen fylldes hans inre av ett utsagt tig för helvete. Sedan bytte hon om för natten, men kom ut igen och svepte ett glas vin. Natten hasade sig fram.

Jag kunde inte tänka längre. Dorotheas ord ekade inom mig, det var som ett skred som förde allting med. Jag var en bland stenarna, kastades handlöst ut i tomta intet. Långt borta tyckte jag mig minnas att jag varit en annan. En som gick över åkern ner mot sjön med Dorotheas hand i min. En som fört undan håret från hennes ansikte och kysst henne, en som närmat sig henne när hon stod vid bänken i köket och lagt armen omkring henne. En som lyft huvudet från tidningen och sett på henne, när hon vek upp tröjan och la Jörgen till bröstet. En som skulle finnas vid hennes sida liksom hon skulle finnas vid min...

Senare satt jag vid bordet. Dorothea hade gått in i alkoven, satt på sig nattlinnet, kommit ut till mig, fyllt glaset till brädden och svept det. Fortfarande var det lika förbannat tyst mellan oss.

Vinghästen. Scenen är italiensk. Modern, fadern Georg och dottern Laura har under fyra månader bott inhyrda ett stycke utanför staden i huset med cikadorna och stjärnhimlen. Modern är den som drar in pengar och som med sina Angelique-översättningar ska möjliggöra hemresan. Fadern är rastlös och irriterad och spelar ibland sina dissonanser på fiolen. Inte heller vill han komma nära hustrun som misstänker att han har en annan. Laura lever i sina egna fantasier bland stjärnbilder och i Baudelaires, Gullbergs och Lagerkvists lyriska världar. Och med älskaren med vinghästen, som hon ska ta hand om och som ska föra henne till solen. Men när vinghästen gnäggjar knuffar hon älskaren från sig och ser åldern, rynkorna, könet. Hon springer undan och först längst bort i trädgården hinner vinghästen ifatt henne.

Harriet. Modern och fadern och Harriet befinner sig vid havet, och Harriet känner att allt inte är som det ska. Hon ser hur föräldrarna tystnar när hon kommer in i rummet, hon hör de nattliga grälen, och hon orkar inte ens plocka fram sina leksaker. En morgon vid frukosten är allt glädje som vanligt, och hon springer först av alla ner till

stranden, men snart bryter stickord förtrollningen. På hemvägen sjunker hon ihop, och under sjukdomen blir hon väl ompysslad av båda föräldrarna, men när hon blivit bättre hör hon de vassa rösterna igen. Modern berättar att hon ska resa bort ett tag och skyndar sedan mot den väntande bilen.

Varvara. Iljena, dotter till Ljudmila, besöker en tidig morgon i oktober Varvara i hennes våning i den italienska staden. Varvara har inte syntts till i kyrkan på en tid, och det visar sig att hon har varit sjuk. Iljena får till slut komma in och blir bjuden på te. De båda pratar med varandra, och när Varvara gjort sig i ordning för natten beger sig Iljena hem och ringer runt, för kanske måste den lite förvirrade Varvara tas in på något hem. Något sådant blir emellertid aldrig aktuellt eftersom hon snart hittas död. Det blir Iljena som får ta sig an kvarlåtenskapen, och flera dagar är hon sysselsatt i våningen. Hon formligen barrikaderar sig efter ljudet av en nyckel i låset och en nattlig telefonpåringning. Bland annat tar hon fram Varvaras avlidne make Igors fiol, och i fodralet kommer hon på ett lönnfack med glödande kärleksbrev. Om natten tömmer hon ut dem över floden, som ”snart skulle utplåna orden och doften av mammas parfym.”

Hela berättelsen genomströmmas av minnen ur det förgångna, både av det Iljena själv upplevt, det hon hört talas om och sådant Varvara tar upp i samtal. Om Varvaras barndom i Ryssland och revolutionen som förändrade allt. Om Igor som ordnade utresan, om barnlösheten och om hans mystiska agentur för exilryssar – som kan förklara nyckeln och påringningen. Om Iljenas mor och problemen med make och svärmor som levde i en annan värld – bara för att vara till lags accepterade hon de katolska sederna. Med farmodern, som överlevde såväl son som sonhustru, fick Iljena viss kontakt under de sista åren av hennes liv. Minnena finns där av mammans umgänge med Varvara som plötsligt tog slut, av mamman förtvivlat gråtande i sovrummet en kväll och av hennes labila psyke efter makens död. Då kunde hon gå omkring på nätterna och prata förvirrat om ”den andre” och om att alla är borta.

Långsamt vek jag ihop breven och lade tillbaka dem i fodralet, sköt försiktigt ihop det och ögonblicket efteråt syntes ingenting av facket innanför fodret. Som bedövd packade jag resten, knappt medveten om vad jag gjorde eller hur trött jag i själva verket var.

Innan jag lämnade våningen, sent samma kväll när malströmmen stillnat och gett plats för ett annat skådespel... fäste jag Varvara Michailovnas medaljong på min blus.

Vid floden blev jag stående lutad över broräcket. Sedan lyfte jag upp väskan och tömde innehållet över vattnet. Pappersarken spreds i luftdraget och sögs sedan ner och bort av strömmen som snart skulle utplåna orden och doften av mammas parfym.

© Tommy Danielsson